

Ex triplici falso fundamento ad hanc sententiam perventum est, ut iam supra (n. 509) exposuimus. Praeter ea, quae ibidem contra hanc sententiam dicta sunt, provocari potest ad experientiam, quae eius falsitatem ad oculos demonstrat. Nemini enim cordato dubium esse potest statum societatis hodiernum saltem ex parte deberi illimitatae concurrentiae, in qua debiliores necessario paulatim succumbunt. Hinc ipsi asseclae liberalismi iam passim varias limitationes libertatis individualis in re oeconomica proponunt.

7. Omnes fere, quos hucusque commemoravimus, in quaestione sociali solvenda ab auxilio Ecclesiae et religionis abstrahunt vel illud omnino reiciunt. Iis opponuntur quidam catholici, quia eandem quaestionem unice fere *libera activitate Ecclesiae* solvere cupiunt. Secundum hos auctores potestatis politicae munus exclusivum est: tueri iura omnium, etiam Ecclesiae; Ecclesia dein sua libera activitate (educatione, operibus caritatis, associationibus religiosis etc.) societatem in meliorem statum reducet. Haec opinio in Belgio et Gallia non paucos habet fautores.

Sed 1) falsum est auctoritatis politicae unicum officium esse tueri ordinem iuridicum (n. 510). 2) Quaestionem socialem ab Ecclesia sola solvi non posse vel ex eo patet, quod in multis regionibus non solum acatholicis, sed etiam catholicis plurimi homines iique plerumque ditissimi et potentissimi se eius activitati opponunt, eam impediunt vel saltem negligunt. Igitur omnes conatus Ecclesiae in reformanda societate erunt magna ex parte inanes, nisi ab auctoritate publica suis legibus foveantur et promoveantur. Id plane evidens fit, si prae oculis habeatur quaestionem socialem directe esse oeconomicam et versari circa organisationem totius societatis (n. 595, I). 3) Haec opinio post encycl. Leonis XIII de conditione opificum a viro catholico tuto defendi vix potest. S. Pontifex enim tam perspicuis verbis docet ad mala socialia curanda requiri etiam activitatem auctoritatis civilis, et quidem non mere iurium protectricem, ut mirum sit aliquos etiamnunc de hac re dubitare (cf. n. 511).

8. Restat denique sententia, quae inter catholicos omnium nationum longe communior, immo fere communis est, quaeque

tamquam legem fundamentalem in quaestione sociali solvenda assumit doctrinam, quam S. P. Leo XIII in variis suis encyclicis, praesertim in ea, quae agit de conditione opificum, profitetur. Potest haec sententia ad haec capita reduci:

a) Primae partes in quaestione sociali solvenda debentur *Ecclesiae*. Quamvis enim mala socialia hodierna immediate respiciant ordinem oeconomicum seu distributionem divitiarum, tamen causae praecipuae horum malorum sunt morales et religiosae ideoque radicitus tolli non possunt sine reformatione religiosa et morali. Hanc autem efficere saltem primario Ecclesia sola et debet et potest. Neque tamen Ecclesia solum indirecte cooperatur ad curanda mala hodierna, sua scl. doctrina, suis gratiis, similibus. Non totas «in colendis animis curas ita defixas habet, ut ea neglegat, quae ad vitam pertinent mortalem ac terrenam. De proletariis nominatim vult et contendit, ut emergant e miserrimo statu fortunamque meliorem adipiscantur. Atque in id confert hoc ipso operam non mediocrem, quod vocat et instituit homines ad virtutem. . . . Sed praeterea, ut bene se habeant proletarii, recta providet instituendis fovendisque rebus, quas ad sublevandam eorum inopiam intellegit conducibiles» (encycl. «Rerum novarum»).

b) Praeter Ecclesiam etiam *civitas* suam partem in solvenda quaestione habet, quae non in eo solum consistit, ut iura iustitiae commutativae tueatur, sed ut generatim *condiciones omnimodae prosperitatis omnium ponat*, prout supra (n. 516 sqq) explicatum est. . . . «Ad bene constitutam civitatem suppeditatio quoque pertinet bonorum corporis atque externorum, quorum usus est necessarius ad actum virtutis (S. Thom., De reg. princ. l. I, c. 15). Iam vero his pariendis bonis est proletariorum maxime efficax ac necessarius labor, sive in agris artem atque manum sive in officinis exercent. Immo eorum in hoc genere vis est atque efficientia tanta, ut illud verissimum sit, non aliunde quam ex opificum labore gigni divitias civitatum. Iubet igitur aequitas *curam de proletario publice geri*, ut ex eo, quod in communem affert utilitatem, percipiat ipse aliquid, ut tectus, ut vestitus, ut salvus vitam tolerare minus aegre possit. Unde consequitur favendum rebus omnibus esse, quae condicioni

opificum quoquo modo videantur profuturae» (encycl. «Rerum novarum»).

c) Praeter Ecclesiam et auctoritatem civilem multum in quaestione sociali possunt *domini ipsique opifices*, «iis videlicet institutis, quorum ope et opportune subveniatur indigentibus, et ordo alter propius accedat et alterum. Numeranda in hoc genere sodalitia ad suppetias mutuo ferendas: res varias, privatorum providentia constitutas, ad cavendum opifici itemque orbitati uxoris et liberorum, si quid subitum ingruat, si debilitas affligerit, si quid humanitus accidat: instituti patronatus, pueris, puellis, adulescentibus natuque maioribus tutandis. Sed principem locum obtinent sodalitia artificum, quorum complexu fere cetera continentur» (l. cit.).

597. III. *De praecipuis officiis et iuribus auctoritatis civilis in re oeconomica.*

Ex modo dictis et ex generalibus principiis de fine et ambitu auctoritatis publicae iam supra stabilitis haec breviter statui possunt (cf. encycl. «Rerum novarum», cuius diligens studium numquam satis commendari potest):

1. Auctoritas publica *debet omnium iura etiam in relationibus oeconomicis tueri* et pro temporum exigentia praecavere, ne debiliores a fortioribus iniuste opprimantur. In hunc finem debet protegere proprietatem privatam contra furta, rapinas, apertas vel occultas fraudes, atque efficere, ne negotiis publice et temere susceptis simplices et incauti decipiantur etc.

Praecipua in hac re quaestio est, quomodo auctoritas civilis gerere se debeat *relate ad contractus inter privatos*, v. g. contractum fenebrem, contractum emptionis et venditionis, maxime contractum locationis inter *herum et operarios*.

Sunt qui cum *H. Spencer* putent quoad hos contractus officium unicum auctoritatis civilis esse curare, ut semel initi ex utraque parte sancte serventur. Sed haec sententia sic universim et sine restrictione enuntiata admittenda non est, idque ex triplici capite:

a) Falsum est *unicam* condicionem iustitiae contractus esse plane *liberum utrimque consensum*. Requiritur ad iustum

contractum non solum plena libertas, sed etiam *honesta materia*. Operarius v. g. non potest quolibet modo de se et suis viribus disponere, sed solum intra certos limites. Non potest v. g. vitam suam, praesertim si familiam habeat, ad libitum periculo exponere vel per se qualibet mercede contentus esse, si aliunde non habeat, quo se suosque sustentet, sed tenetur, quantum in se est, talem mercedem quaerere, ut cum suis honeste vivere possit.

b) Plena *libertas* in his contractibus ineundis saepe *deest*. Multi enim ad tales contractus ineundos, v. g. ad mutuandam pecuniam vel ad locandam suam operam, necessitate coguntur. Hinc persaepe in eorum, quibuscum contrahunt, potestate positum est iis iniquas, immo iniustas condiciones obtrudere. Quapropter magnum est periculum, ne debiliores iniuste a fortioribus opprimantur, et auctoritatis civilis est suis legibus tales iniustitias praecavere. Haec porro non solum valent quoad infantes et feminas, sed etiam quoad viros adultos.

c) Falsum est auctoritatem civilem in his contractibus solum spectare debere iura privatorum, nullo modo vero *bonum commune totius communitatis* generatim. Si v. g. ex modo, quo contractus ineuntur, gravia pericula nascuntur pro bonis moribus, pro religione, pro existentia familiae etc., auctoritas civilis potest, immo debet eiusmodi contractus prohibere, etiamsi utrimque plenissima libertas contrahentium adesset. Potest eosdem etiam, etsi spectato iure naturae validi essent, irritos reddere, si id ad bonum commune conferre iudicetur. Bonum commune enim praevalet bono privato, et auctoritas permittere non potest, ut aliqui vel etiam multi suo bono privato consulant cum detrimento boni communis.

d) Ex his principiis haec consectaria inferre licet:

a) Auctoritas civilis habet ius et officium non solum prohibendi *usuram*, sed etiam determinandi *mensuram fenoris liciti*, quantum per circumstantias temporum possibile est.

β) Per se competit auctoritati *ius* determinandi *pretia rerum* omnibus, maxime pauperibus, *necessariarum*. Ita cum *S. Thoma* (2, 2, q. 77, a. 2 ad 2) theologi passim (*de Lugo*, De iust. et iure disp. 26, n. 38 et n. 50). Eiusmodi enim taxatio iniustas fraudes magis efficaciter impedit, et efficit,

ut facilius lites circa iustitiam emptionis et venditionis dirimantur. Num tamen in concretis circumstantiis hodiernis eiusmodi taxatio pretii *expediat*, est quaestio, quae non potest universaliter solvi. Hodie certe in plerisque Europae regionibus haec determinatio difficillima est. Quoad aliquas tamen res adhuc hodie pretia a magistratibus taxantur, v. g. pro redariis in urbibus.

γ) Quoad *contractum locationis inter operarios et herum* potest auctoritas civilis pro exigentia circumstantiarum prohibere prorogationem laboris in fabricis ultra id, quod vires operariorum ferre possunt, vel laborem feminarum in fodinis et aliis locis, ubi periculum bonis moribus creatur; potest etiam condiciones necessarias pro securitate sanitatis operariorum praescribere etc. Potest denique infimam mensuram salarii determinare, si periculum sit, ne ultra limites iustitiae deprimatur. (Cf. de his similibusque quaestionibus encycl. «Rerum novarum».)

598. 2. Quae hucusque diximus, fere spectant tuitionem ordinis iuridici.

Praeterea autem debet auctoritas civilis ponere condiciones requisitas, ut privati sua activitate sibi necessaria procurare valeant, vel debet ipsa ea procurare, quae necessaria, sed privatae activitati per se sunt impervia.

a) Huc pertinet, ut sternat vias publicas, etiam ferreas, ut faciat fossas navigabiles, portus, similia media commercii pro tempore necessaria ad publicae prosperitatis augmentum.

b) Tempore communis calamitatis ipsius est eidem mederi, eandem avertere: sic v. g. debet tempore egestatis communis alimenta necessaria providere vel imminentem inundationem aut pestem avertere et similia.

c) Potest etiam propositis praemiis studium rerum oeconomicarum communi bono utilium excitare; curare expositiones publicas; erigere scholas quas vocant technicas, aperire vias novas commercii etc.

599. d) Unum tantum hic speciatim quaerendum superest: scilicet num auctoritas publica ipsa per se generatim directe et vi principii, non solum per accidens propter specialem ne-

cessitatem, possit et debeat res vitae necessarias procurare exstruendo fabricas, exercendo mercaturam, colendo agros. Multi nimirum id hodie a potestate publica postulant, ut eadem tali modo magnum influxum in rerum productionem, determinationem pretiorum acquirat. Sed, ut ex praedictis patet, id generatim alienum est a munere auctoritatis civilis, sine sufficienti ratione activitatem privatam impedit, potestatem gubernii civilis hodie iam nimiam ultra iustos limites auget et socialismo viam sternit.

§ 7. EX DICTIS INFERTUR, QUID DE LIBERALISMO
CENSENDUM SIT.

(Moralphil. II 618.)

600. Quia pluries iam liberalismi mentionem fecimus, eiusdemque placita praecipue relationem auctoritatis civilis ad religionem et vitam sociale generatim spectant, hoc loco quaedam de hoc errore dicenda sunt. Praenotamus autem quae dicturi sumus non valere de singulis hominibus, qui se liberales vocant, immo neque de partibus liberalibus omnium regionum, sed de systemate ipso, prout in plerisque Statibus Europae a permultis intellegitur.

Sub triplici potissimum forma liberalismus occurrit (*Leo XIII*, encycl. «Libertas, praestantissimum naturae bonum»):

601. 1. Liberalismus, qui sibi plane constat, reicit *omnem auctoritatem divinam quoad vitam sociale*. Omnes homines concipiuntur liberi et inter se aequales, et auctoritas alia via oriri non potest nisi communi voluntate seu pacto, eo fere modo, quo finxit Rousseau. Pars maior populi est fons omnis legis et iuris. Potest ergo liberalismus hic *definiri*: plena autonomia individualis applicata ad vitam sociale, vel etiam: naturalismus seu rationalismus ad vitam hominum sociale applicatus.

Ex his principiis fundamentalibus liberalismi sequitur a) *quoad religionem et morale*: Societatem esse atheisticam (*l'État est athée*), i. e. eam debere nullam Dei et religionis curam habere, seu Ecclesiam plane esse a Statu separandam, et, quod inde sequitur, omnibus plenam libertatem religionis et cultus esse

concedendam. In institutione iuventutis religioni nullus influxus concedendus est; scholae, quae unice ad Statum pertinent, absque religione institui debent, in iisque sola moralis laica et civilis docetur. Matrimonium utpote ad Statum pertinens ubique debet esse *civile*. b) *In re politica* liberalismus necessario ducit ad rempublicam, immo, si sibi consentire velit, ad democratiam eo modo, quo voluit Rousseau; quodsi multi liberales hodie monarchiam constitutionalem vel rempublicam aliquo modo aristocraticam (in favorem divitum) adamant, id inde provenit, quia potestatem amittere timent, quam acquisiverunt. c) *In re oeconomica* liberalismus proficitur plenam libertatem productionis: quilibet potest facere quidquid vult, quamdiu aliorum iura privata non violat. Haec liberalismi forma omnibus, quae hucusque disputavimus, sufficienter reicitur, ita ut speciali refutatione hoc loco non indigeat. Speciatim omnia subvertit, quae de relatione civitatis ad religionem et Ecclesiam diximus (n. 548 et n. 555).

602. 2. Alia eaque mitior, sed minus sibi concordans species liberalismi agnoscit dependentiam hominis a Deo etiam quoad vitam sociale, sed solum intra limites rationis et legis naturalis. Revelationis supernaturalis in vita sociali nulla ratio habenda est. Inde deducunt inter religiones christianas vel revelatas nullam aliis esse praeferendam. Civitas ergo secundum hanc sententiam non est quidem christiana, sed neque atheistica aut irreligiosa. Sed etiam haec theoria ex iis, quae diximus de relatione auctoritatis civilis ad Ecclesiam, iam refutata est. Civitas obligatur lege naturali ad Deum colendum eo modo, quo Deus vult. *Atqui* Deus coli vult cultu christiano-catholico. *Ergo* non sufficit sola religio naturalis, neque possunt falsae religiones christianae aequiparari.

603. 3. Est denique tertia liberalismi species prioribus mitior, sed etiam minus sibi constans, quae quoad vitam *privatam* etiam religionem *supernaturalem* agnoscere vult, sed non quoad vitam publicam. Haec etiam inter catholicos (liberales catholici vel catholici liberales vocabantur) aliquamdiu suos asseclas habebat, quorum dux erat *F. R. de Lamennais*. Putabant maxima mala Ecclesiae provenire ex eius foedere

cum absolutismo, ideo Ecclesiam a Statu plene separandam esse. Ecclesiam, si iterum pauper et societatis civilis auxilio destituta foret, suam vim moralem victricem contra errores exercituram esse. Ideo postulabant has quattuor «magnas libertates»: scl. plenam libertatem cultus, lib. conscientiae, lib. preli, lib. associationis. Sententia haec reiecta est a *Gregorio XVI* et praesertim a *Pio IX* in Syllabo (thes. 77 ad 80), et iure merito.

Nam est mira inconsequentia agnoscere revelationem pro vita privata et non pro publica, quasi homo habeat ius limitandi potestatem Dei ad vitam privatam. Deinde separatio vitae privatae a publica est plane impossibilis. Bonus catholicus debet curare, ut infantes in scholis catholice educantur, ut matrimonia Ecclesiae subsint, ut generatim iura Ecclesiae sint salva, v. g. quoad immunitatem cleri, quoad bona ecclesiastica, quoad institutionem in scholis etc. Praeterea potest quidem interdum libertas cultuum recte tolerari, si id necessarium sit ad maiora mala vitanda; sed generatim contendere omnes cultus debere iisdem iuribus gaudere ac Ecclesiam, est iniuriosum Ecclesiae, quae sola ius existendi et ordinandi res religiosas habet, et cui omnes per se obsecundare tenentur. — Dein magnus est error putare, concessa aequali libertate falso et vero, malo et bono, semper verum et bonum victoriam reportatura esse. Facilius est errorem spargere quam veritatem, et hominibus facinorosis etiam multa media praesto sunt, a quibus boni abstinere debent; denique hominis cupiditates efficiunt, ut facilius ad vitium pertrahatur quam ad virtutem.

SECTIO II.

DE MODIS DERIVATIVIS ACQUIRENDAE POTESTATIS POLITICAE DEQUE EIUSDEM AMISSIONE.

§ I. DE TITULO HEREDITATIS, ELECTIONIS, VICTORIAE, EMPTIONIS.

604. 1. *Hereditate* imperium transfertur, cum una persona ab imperio remota eidem succedit alia ex eadem familia, certo ordine. Saepe lex hunc successionis modum determinans per consensum principis et populi statuitur, et tunc